अखिल भारतीय किसान सभा

All India Kisan Sabha

रक्ताची किंमत

जे देशाला अन्न देतात, त्या शेतकऱ्यांची दरवर्षी ₹3 लाख कोटींची लूट — आणि आपण ती परत कशी मिळवू ?

हे सरकारचेच आकडे आहेत. आमचे नव्हे.

लेखक : राजन क्षीरसागर अध्यक्ष **AIKS**

जनआवृत्ती : **MSP** हक्क अभियान

लक्ष्य: १ कोटी शेतकऱ्यांपर्यंत मोफत वितरणासाठी - विकण्यासाठी नाही - प्रत्येक गावात पोहोचवा !

संपर्क : ९८६०४८८८६०, पश्चिम विदर्भ- ९४२२८४०५५६, पूर्व विदर्भ - ९४२२९०६२४४

खानदेश - ९४२०५३४१३९, प महाराष्ट्र - ८८३०२२३४८५ मराठवाडा - ८००७५८०५१६ कोंकण - ९९६७४०७९२०

: https://www.facebook.com/KisanSabhaMaharashtraRajya/ वेबसाईट : www.aiks.org.in

प्रकाशक : अखिल भारतीय किसान सभा · जनआवृत्ती · मोफत वितरणासाठी · प्रकाशन : २६ जून २०२६

७६ वा स्मृतिदिन स्वामी सहजानंद सरस्वती संस्थापक अध्यक्ष अखिल भारतीय किसान सभा दि २६ जून २०२६

अनुक्रमणिका:

1. एका दृष्टीक्षेपात : सत्य

2. MSP म्हणजे काय? आणि खेळ कुठे आहे?

3. CACP ची ६ प्रकारची फसवणुक

4. "५०% नफा" हे धादांत खोटे

5. तुमच्या पिकातून किती लूटले जाते ?

6. MSP फक्त कागदावर — बहुतेकांना मिळतच नाही.

7. डिझेल, खत, वीज — दुसरी लूट

8. भारत-अमेरिका व्यापार करार — आगामी संकट

9. WTO व अमेरिकन साम्राज्यवाद — खरे बाजार विकृतीकरण .

10. संघराज्यावर हल्ला — केंद्राची राज्यांवर जबरदस्ती.

11. तीन-आयामी हल्ला — समजून घ्या.

12. ही आत्महत्या नव्हे — ही हत्या आहे !

13. महिला शेतकरी — दुहेरी अन्याय.

14.आमच्या सहा मागण्या.

15.आपण काय करायचे?

16.सामील व्हा — किसान सभेचे सभासद बना ! संघटीत व्हा !

१. एका दृष्टीक्षेपात : सत्य

सरकार दरवर्षी "विक्रमी MSP वाढ" जाहीर करते. वर्तमानपत्रांत मथळे झळकतात. पण शेतकऱ्याच्या खिशात काय येते ?

सरकारच्याच आयोगाने — कृषी मूल्य आयोगाने (CACP) — मांडलेल्या आकड्यांनुसार, शेतकऱ्याला त्याच्या खऱ्या खर्चाच्या फक्त अर्धा भागही मिळत नाही.

दरवर्षी शेतकऱ्यांकडून चोरले जाणारे — स्वामीनाथन भावाच्या तुलनेत :

₹२७ लाख कोटी

२०१६ ते २०२५ या ९ वर्षांत २० प्रमुख पिकांवर शेतकऱ्यांची ₹२७ लाख कोटींची लूट **झाली.**

फक्त खरीप २०२५-२६ मध्ये चार पिकांवरच ₹२.६४ लाख कोटींची चोरी :

पीक	**लूट (₹ कोटी)**
धान	९५,३७७
कापूस	१,१७,४६०
सोयाबीन	२३,२४०
मका	२७,६८४

एकूण : **₹२,६४,०००** कोटी

MSP म्हणजे किमान आधारभूत किंमत. स्वामीनाथन आयोगाने सांगितले होते — संपूर्ण उत्पादन खर्च (C2) अधिक ५०% नफा द्या. सरकारने ते "तत्त्वतः मान्य" केले, पण प्रत्यक्षात कधीच दिले नाही. एकाही पिकाला आजपर्यंत C2+५०% भाव मिळालेला नाही.

जेव्हा सरकार आकड्यांना उत्तर देऊ शकत नाही, तेव्हा ते आकडे मोजणाऱ्यांवर हल्ला करते. तिथेच कळते — आकडे खरे आहेत.

२. MSP म्हणजे काय? आणि खेळ कुठे आहे?

CACP (केंद्रीय कृषी मूल्य आयोग) प्रत्येक पिकाचा उत्पादन खर्च तीन प्रकारे मोजते. इथेच सगळी फसवणूक दडलेली आहे — सरकार शेतीमालाचा कोणता उत्पादन खर्च मोजते यावर तुमचा भाव ठरतो.

A2 — फक्त शेती आदानांचा रोख खर्च

यात फक्त बियाणे, खत, मजुरी, डिझेल यासारखा प्रत्यक्ष रोख खर्च. जमिनीचे भाडे किंवा भांडवलावरील व्याज यात नाही.

A2 + FL — अर्धवट खर्च

यात रोख खर्च आणि कुटुंबाच्या श्रमाचे काल्पनिक मूल्य धरले जाते. जमिनीचे भाडे आणि भांडवलावरील व्याज यात धरलेच जात नाही.

सरकार हाच कमी आकडा वापरून त्यावर ५०% नफा दाखवते.

C2 — संपूर्ण खरा खर्च

यात A2+FL सोबत स्वतःच्या जमिनीचे भाडे आणि स्वतःच्या भांडवलावरील व्याजही धरले जाते — म्हणजेच शेतकऱ्याचा खराखुरा खर्च.

स्वामीनाथन आयोगाने याच **C2** वर ५०% नफा देण्यास सांगितले होते. सरकार नेमका हाच आकडा टाळते.

सरकार म्हणते "आम्ही ५०% नफा देतो."

खरे आहे — पण कमी आकड्यावर (A2+FL), खऱ्या खर्चावर (C2) नाही.

हाच संपूर्ण खेळ आहे.

३. CACP केंद्रीय कृषी मूल्य आयोग द्वारे ६ प्रकारची फसवणूक

CACP केंद्रीय कृषी मूल्य आयोग ६ प्रकारे गणित फसवते. हे सरकारच्या स्वतःच्या अहवालातून सिद्ध होते :

---

१. १५ वर्षे जुना WPI (घाऊक किंमत निर्देशांक)

CACP २०११-१२ चा WPI (घाऊक किंमत निर्देशांक) वापरतो. पण सरकारने २०२३ मध्ये WPI २०१७-१८ चा नवीन निर्देशांक बजेट सह सर्व ठिकाणी केंद्र शासनाने अमलात आणला आहे.

याचा अर्थ **:** २०११-१२ च्या कालबाह्य **WPI** निर्देशांक याच्या आधारे महागाई वाढीचे अचूक प्रमाण मोजले जात नाही**.** अनेक वस्तूने प्राधान्यक्रम बदलले आहेत**.** केंद्र शासनाने सर्व हिशोबात **WPI** २०१७-१८ निर्देशांक आधारे खर्च मोजला आहे**.** मात्र **CACP** कृषी मूल्य आयोग याने ही शेतकऱ्यांशी केलेली लबाडी आहे**.**

---

२. राष्ट्रीय सरासरीच्या नावाखाली केलेले चुकीचे गणित

संपूर्ण देशाची सरासरी काढली जाते. शेतीमालाचा उत्पादन खर्च जास्त असलेल्या राज्यांतील खर्च लपवला जातो. ज्या राज्यात खर्च जास्त, तिथले शेतकरी अधिक नुकसानीत जातात सोडून दिले जातात.

---

३. ३ वर्षांची सरासरी

वाईट वर्षे (दुष्काळ, पूर) सरासरीत हिशेबात नाहीत. ती वर्षे वगळली जातात. त्यामुळे प्रति-क्विंटल खर्च कृत्रिमरीत्या कमी दाखवला जातो.

---

४. शेतकऱ्याच्या कुटुंबाच्या श्रमाची किंमत कमी मोजणे

शेतकऱ्याच्या स्वतःच्या श्रमाचे मूल्य सर्वात कमी मजुरीने मोजले जाते. प्रत्यक्षात शेतकरी दिवस-रात्र मेहनत करतो, पण त्याच्या श्रमाची किंमत रोजगार हमीच्या मजुरी पेक्षाही कमी लेखली जाते.

---

५. C2 सर्वंकष खर्च नाकारण्यात येतो

CACP (केंद्रीय कृषी मूल्य आयोग) मान्य करते की C2 हा पूर्ण सर्वंकष खर्च आहे. पण नंतर तोच CACP जाणूनबुजून A2+FL (अर्धवट खर्च) निवडतो. कमी रक्कम निश्चित केली जाते.
स्वामीनाथन आयोगाची शिफारस **C2+५०%** होती — ती मोडली जाते**.**

---

६. कापणीनंतरचा खर्च वगळला

वाळवणे, पोती, वाहतूक, मंडई शुल्क, दलाली — हा सगळा खर्च खर्चात धरला जात नाही. त्यामुळे MSP मिळाला तरी हाती येणारी रक्कम त्याही पेक्षा कमी असते .

"स्वामीनाथन यांनी संपूर्ण खर्चावर **(C2)** ५०% नफा देण्याची शिफारस केली**.** मोदींच्या भाजपा सरकारचा केंद्रीय कृषी मूल्य आयोग **CACP** अर्धवट खर्चावर **(A2+FL)** ५०% नफा देतो**.** हा शेतकऱ्यांकडून गेल्या दहा वर्षात ₹२७ लाख कोटी लुटण्याचा खोटेपणा आहे**.**"

— अखिल भारतीय किसान सभा AIKS

---

४. "५०% नफा" हे धादांत खोटे

सरकार जो ५०% नफा सांगते, तो खऱ्या खर्चावर नसून अर्धवट खर्चावर असतो. फरक समजून घ्या :

A2+FL वर ५०% नफा = कागदावरचा नफा.

प्रत्यक्षात तो C2 च्या आसपासच पोहोचतो म्हणजे खऱ्या खर्चावर जेमतेम १०-१५% सुद्धा नफा नाही.

C2+५०% = स्वामीनाथन भाव = शेतकऱ्याचा हक्क.

हा भाव आजपर्यंत एकाही पिकाला मिळालेला नाही.

धानासाठी **CACP** च्या स्वतःच्या खर्चानुसार :

	रक्कम (₹/क्विंटल)
C2+५०% भाव	~३,६६२
जाहीर MSP	२,४४१
लूट प्रति क्विंटल	~१,२२१

म्हणजे फक्त धानावरच प्रत्येक क्विंटलमागे शेतकऱ्याची जवळपास ₹१,२२१ ची लूट होते — खुद्द सरकारच्याच आकड्यांनुसार.

"कोणत्याही पिकाला जाहीर केलेली **MSP** हा **C2+५०%** पेक्षा जास्त नाही" — हे सरकारच्याच आकड्यांचे विश्लेषण सांगते.

---

५. तुमच्या पिकातून किती लूटले जाते ?

खाली CACP च्या स्वतःच्या उत्पादन खर्चावर आधारित आकडे आहेत. स्वामीनाथन भाव (C2+५०%) आणि सरकारी MSP यांतील फरक हीच प्रत्येक क्विंटलमागची लूट :

पीक	**सरकारी MSP (₹)**	**स्वामीनाथन भाव C2+५०% (₹)**	**लूट प्रति क्विंटल (₹)**
धान (कॉमन)	२,४४१	३,६६२	१,२२१
ज्वारी	४,०२३	६,०३५	२,०१२
मका	२,४१०	३,४७४	१,०६४
तूर/अरहर	८,४५०	१२,३६६	३,९१६
कापूस (मध्यम)	८,२६७	१२,४०१	४,१३४

कापसावर ₹४,१३४ प्रति क्विंटल, तूर/अरहरवर ₹३,९१६ प्रति क्विंटल — ही दरोडेखोरी आहे !

आधार : CACP खरीप उत्पादन खर्च (KMS २०२४-२५) व त्याच वर्षीचे जाहीर MSP. नंतरच्या वर्षांत MSP किंचित वाढले, पण खर्चही वाढला — फरक कायम आहे.

सर्वाधिक लूट तेलबिया आणि कापसात आहे — आणि नेमक्या याच पिकांच्या पट्ट्यात (विदर्भ, मराठवाडा) सर्वाधिक शेतकरी आत्महत्या होतात. हा योगायोग नाही.

लूट कुठे सर्वात मोठी, तिथेच मृत्यू सर्वात जास्त. आकडे आणि स्मशान एकाच नकाशावर आहेत.

६. MSP फक्त कागदावर — बहुतेकांना मिळतच नाही

वरचा फरक तरी ज्यांना MSP मिळतो त्यांच्यासाठी. पण देशातील बहुसंख्य शेतकऱ्यांना MSP वर खरेदीच होत नाही. **देशातील ८३% शेतकऱ्यांना MSP मिळतच नाही.!**

CACP च्या स्वतःच्या आकड्यांनुसार :

- २०२३-२४ मध्ये फक्त **१७.३%** धान उत्पादकांना MSP वर खरेदीचा लाभ मिळाला.
- तूर/अरहर सारख्या डाळींसाठी हा आकडा फक्त **०.२३%** एवढा नगण्य आहे.

ऑक्टोबर २०२५ मध्ये वास्तव बाजारभाव :

पीक	**MSP पेक्षा कमी (%)**
सोयाबीन	२१%
मूग	२४%
मका	२४%
भुईमूग	२६%
रागी	३५%
धानही	१.८%

ज्या मजल्यापर्यंत ८३% शेतकरी पोहोचूच शकत नाहीत, तो "आधारभूत" मजला नव्हे — ती काचेची कमाल मर्यादा आहे. दिसते, पण हाती लागत नाही.

कारणे :

- देशात सुमारे ७,४०० नियमित बाजार समित्या, पण १२ कोटी शेतकरी कुटुंबे.

- अनेक गावे जवळच्या मंडईपासून ३० किमी पेक्षा दूर — आदिवासी भागात ६० किमी पेक्षाही.
- अर्धा क्विंटल माल आणि वाहन नसलेला शेतकरी मंडईपर्यंत जातच नाही; तो दलालाला विकतो.

६अ. खरेदी संस्थांची भूमिका — शेतकऱ्यांची फसवणूक

सरकार जाहीर करते की कापूस महामंडळ (CCI), राष्ट्रीय कृषी सहकारी विपणन संघ (NAFED) आणि इतर केंद्रीय खरेदी संस्था शेतकऱ्यांच्या पाठीशी उभ्या आहेत. पण प्रत्यक्षात या संस्थांची भूमिका ही शेतकऱ्यांना गैरसोयीची, दमदाटीची आणि पारदर्शकतेपासून दूर अशीच राहिली आहे.

या संस्थांची फसवणूक कशी होते?

- **किटकिटीचे निकष:** ओलावा (मॉइश्चर), परदेशी पदार्थ (वीड) आणि गुणवत्तेचे अवास्तव निकष लावून शेतकऱ्यांचा हातचा माल नाकारला जातो किंवा 'कमी दर्जा' देऊन मोठ्या प्रमाणात कपाती केल्या जातात.
- **वेळेवर पैसे न देणे:** खरेदी झाल्यानंतर महिनोनमहिने शेतकऱ्यांचे पैसे अडवून ठेवले जातात. तर दलालांना मात्र झटपट पैसे दिले जातात.
- **थेट खरेदीला टाळाटाळ:** या संस्था स्वेच्छेने गावोगावी जाऊन थेट खरेदी करण्यापेक्षा मोठ्या दलालांमार्फत खरेदी करतात. त्यामुळे दलाल व व्यापारी यांचा फायदा होतो, शेतकरी वंचित राहतो.
- **ताळेबंदाचा गोंधळ:** खरेदी करताना शेतकऱ्यांना योग्य ताळेबंद, वजनाची बिले व गुणवत्ता प्रमाणपत्रे दिली जात नाहीत. त्यामुळे वाद उद्भवल्यास शेतकऱ्याकडे पुरावा नसतो.

सरकारी MSP जाहीर असूनही या 'शेतकरी-अनुकूल' म्हणवल्या जाणाऱ्या संस्था शेतकऱ्यांची बाजू घेण्याऐवजी नोकरशाही व व्यापारी हितसंबंधांना प्राधान्य देतात. ही खरेदी यंत्रणा जोपर्यंत पारदर्शक, नियमबद्ध आणि शेतकऱ्यांच्या दारी पोहोचणारी होत नाही, तोपर्यंत MSP हा केवळ दलालांच्या फायद्याचा आकडा राहील.

७. डिझेल, खत, वीज — दुसरी लूट

एका हाताने सरकार MSP मध्ये "वाढ" देते, आणि दुसऱ्या हाताने तीच वाढ निविष्ठांच्या भाववाढीतून परत काढून घेते.

डिझेल

डिझेलवरील कर पंप किंमतीच्या मोठ्या वाट्यापर्यंत — ट्रॅक्टर, पंप, वाहतूक सगळे महाग. MSP ची वाढ डिझेलच्या दरवाढीने आधीच खाऊन टाकलेली असते. मथळा वाढीचा, वास्तव घटीचे.

खते

खतांचा तुटवडा व काळाबाजार आणि वाढते दर — पोत्यामागे जादा पैसे; वेळेवर खत न मिळाल्याने उत्पादन घटते.

वीज

शेतीपंपाची वीज, घरगुती गॅस आणि वाढते दर — रोजचा खर्च सतत वाढतो.

GST

ट्रॅक्टर व यंत्रांवर GST — शेतकरी कर भरतो, पण त्याच्या मालाला हमीभाव नाही.

सर्वात मोठी फसवणूक : CACP २०११-१२ चा WPI वापरतो. सरकारने २०२३ मध्ये WPI २०१७-१८ वर नेला, पण CACP तो वापरत नाही. शेतकरी आजच्या डिझेल, खत, वीज यांचे दर देतो, पण त्याचा खर्च २०११-१२ च्या दरांनी मोजला जातो.

---

८. भारत-अमेरिका व्यापार करार — येणारे संकट

सरकार अमेरिकेसोबत व्यापार करार करत आहे, ज्यात स्वस्त अमेरिकन शेतमालाला भारतात प्रवेश देण्याचा दबाव आहे. हे झाले, तर देशांतर्गत भाव आणखी कोसळतील.

कराराची एकतर्फी लूट :

	भारत	अमेरिका
कृषी निर्यातीवर कर	१८% (अमेरिकेत)	०% (भारतात)
बाजार उघडणे	अमेरिकन मालासाठी पूर्णपणे उघडा	भारतीय मालासाठी बंद
खरेदी बंधन	दरवर्षी $१०० अब्ज अमेरिकन वस्तू खरेदी करायच्या	कोणतेही बंधन नाही
व्यापार समतोल	तूटेत बदलेल	स्थिर

परिणाम :

- कापसावरील आयात शुल्क काढल्यास स्वस्त अमेरिकन कापूस भारतीय कापसाला बाजारातून बाहेर ढकलेल. देशांतर्गत भाव आणखी कोसळतील.
- डाळी, तेलबिया, दुग्धजन्य पदार्थांच्या आयातीचा दबाव — आपल्या शेतकऱ्यांचे भाव पडतील.
- अमेरिकेत शेतकऱ्यांना मोठे अनुदान; आपल्याकडे हमीभावही नाही ही असमान लढाई आहे.

हे झाले**,** तर देशांतर्गत भाव आणखी कोसळतील**.** आपला शेतकरी जगणार कसा**?**

हा करार थांबवलाच पाहिजे !

९. WTO व अमेरिकन साम्राज्यवाद – खरे बाजार विकृतीकारक

अमेरिका व कॅनडा यांनी नोव्हेंबर २०२५ मध्ये WTO मध्ये भारताच्या MSP ला "बाजार विकृती" म्हणून आव्हान दिले. त्याच शब्दांचा वापर CACP आता राज्यांचे बोनस मर्यादित करण्यासाठी करतो.

अमेरिकेचे खरे चित्र :

	अमेरिका	**भारत**
वार्षिक कृषी अनुदान	$२० अब्ज (सुमारे ₹१.७ लाख कोटी)	नगण्य
फक्त २०२५ मधील अनुदान	$१६ अब्ज	—
शेतकऱ्यांची किंमतीत होणारी लूट	—	₹३ लाख कोटी दरवर्षी

"अमेरिका दरवर्षी **$**२० अब्ज डॉलर्स शेतकऱ्यांना अनुदान देते**.** भारतीय शेतकऱ्याची दरवर्षी ₹३ लाख कोटींची किंमतीत लूट होते**.** आणि ते आम्हाला 'बाजार विकृती' शिकवतात**?**"

WTO ची रचनाच असमान :

- WTO आजच्या किमतींची तुलना १९८६-८८ च्या संदर्भ किमतींशी करतो (महागाईचे समायोजन नाही).
- एकूण उत्पादनावर आधारित गणना, प्रत्यक्ष खरेदीवर नाही.

"जेव्हा केंद्रीय कृषी मूल्य आयोग **CACP** राज्यांच्या बोनसला 'बाजार विकृती' म्हणतो**,** तेव्हा तो अमेरिकन साम्राज्यवादाची पुनरावृत्ती करतो**.** ही भारताची अन्न सुरक्षा व स्वावलंबन आतून विध्वंस करण्याची कारवाई आहे**.**"

---

१०. संघराज्यावर हल्ला — केंद्राची राज्यांवर जबरदस्ती

केंद्र सरकार आता राज्यांना त्यांच्या शेतकरी बोनस धोरणासाठी धमकावत आहे. हा संघराज्यावरचा अभूतपूर्व हल्ला आहे!

राज्यांची मदत (केंद्राच्या अपुऱ्या MSP ची भरपाई) :

राज्य	मदत
केरळ	₹६३१/क्विंटल बोनस
छत्तीसगड	₹९,०००/एकर (कृषक उन्नती योजना)
ओडिशा	₹८००/क्विंटल निविष्ठा अनुदान

केंद्राची जबरदस्ती :

- जानेवारी २०२६ : केंद्रीय खर्च विभागाने राज्यांना "बोनस धोरण राष्ट्रीय प्राधान्य क्रमाशी जुळवा" म्हणजे गर्भित अर्थाने बंद करा असे सांगितले.
- **CACP** केंद्रीय कृषी मूल्य आयोगाची ची शिफारस : बोनस देणाऱ्या राज्यांमध्ये खरेदी मर्यादित करा.
- धमकी : केंद्रीय यंत्रणा द्वारे करण्यात येणारी खरेदी काढून घेण्याची अप्रत्यक्ष धमकी.

कृषी हा राज्य सरकारांच्या अख्यतारीतील विषय आहे (संविधानाची ७वी अनुसूची).

प्रथम कर वितरण कापले, नंतर कर्ज घेण्याची मर्यादा लादली, आता राज्य शेतकऱ्यांना किती देते यावर नियंत्रण. ही सहकारी संघराज्यवाद नव्हे — ही केंद्रानुवर्ती एकाधिकारशाही आहे !

११. तीन-आयामी हल्ला — समजून घ्या

शेतकऱ्यांवर तीन बाजूंनी हल्ला होत आहे :

पहिला हल्ला : CACP चे फसवे खर्च सूत्र

MSP कृत्रिमरीत्या कमी ठेवले जाते. कालबाह्य २०११-१२ चा WPI निर्देशांक , A2+FL चा वापर, C2 सर्वंकष उत्पादन खर्च नाकारणे — हे सगळे एकाच फसवणुकीचे भाग आहेत.

दुसरा हल्ला : WTO व अमेरिकेचा दबाव

आपली MSP यंत्रणा कमजोर करण्याचा प्रयत्न. राज्यांचे बोनस "बाजार विकृती" म्हणवले जातात. भारत-अमेरिका कराराने भारतीय बाजारपेठ खुली करून शेतकऱ्यांना उध्वस्त केले जात आहे.

तिसरा हल्ला : आयातीसाठी कृषी बाजार उघडणे, राज्यांना अडथळा

मोदी सरकार अमेरिकन कृषी आयातीसाठी बाजार उघडते, आणि राज्यांना शेतकऱ्यांची भरपाई करण्यास अडथळा आणते.

"हा तीन-आयामी हल्ला आहे : पहिला, **CACP** चे फसवे खर्च सूत्र **MSP** कृत्रिमरीत्या कमी ठेवते. दुसरा, **WTO** अमेरिकेच्या दबावाखाली आपली **MSP** यंत्रणा कमजोर करतो. तिसरा, मोदी सरकार अनुदानित अमेरिकन आयातीसाठी बाजार उघडते तर राज्यांना शेतकऱ्यांची भरपाई करण्यास अडथळा आणते. हा अमेरिकन साम्राज्यवादाला आत्मसमर्पण आहे!"

---

१२. ही आत्महत्या नव्हे — ही हत्या आहे

जेव्हा खर्च वाढतो, भाव पडतो आणि कर्ज वाढते, तेव्हा शेतकऱ्यांची आर्थिक कोंडी केली जाते. यातून बाहेर पडण्याचा मार्ग देखील दिसत नाही. म्हणून शेतकरी आत्महत्यांचा प्रश्न हा वैयक्तिक दुबळेपणाचा नाही तर हे शेतकरी विरोधी धोरणाने घडवलेले मृत्यू आहेत.

राष्ट्रीय आकडे (NCRB) :

१९९५ ते २०२३ या काळात ३,९४,०००+ शेतकरी व शेतमजुरांनी आत्महत्या केल्या.

देशभरात दररोज ४८+ शेतकरी आत्महत्या करतात. म्हणजे तासाला दोन !

राज्यनिहाय आकडे :

राज्य	**आत्महत्या**
कर्नाटक	३ वर्षांत २,८०९
महाराष्ट्र	२०२५ च्या सुरुवातीला ३२% वाढ
तेलंगणा	डिसेंबर २०२३ पासून ७९३ (कर्ज हे प्रमुख कारण)

"शेतमालाच्या किमतीतून प्रत्येक गहाळ झालेला रुपया शेतकऱ्यांच्या रक्तात भिजलेला आहे. भाजपाचे मोदी सरकार या नरसंहारास जबाबदार आहे." — अखिल भारतीय किसान सभा

ज्या दिवशी सरकार "विक्रमी **MSP**" जाहीर करते, त्याच बातमीच्या चक्रात शेतकऱ्यांच्या मृत्यूच्या बातम्या असतात. मथळा फक्त एकाला मिळतो. तुम्ही किंवा तुमच्या ओळखीचे कोणी संकटात असाल, तर एकटे राहू नका — गावातील किसान सभेच्या कार्यकर्त्यांशी, जवळच्या आरोग्य केंद्राशी किंवा किसान कॉल सेंटर (१८००-१८०-१५५१) शी संपर्क साधा. संघटना तुमच्यासोबत आहे.

१३. महिला शेतकरी — दुहेरी अन्याय

शेतातील निम्म्याहून अधिक कष्ट शेतकरी स्त्रिया करतात — पेरणी, खुरपणी, कापणी, मळणी, साठवण. तरीही त्यांना "शेतकरी" म्हणून मोजलेच जात नाही.

दुहेरी अन्याय :

- बहुतेक स्त्रियांच्या नावावर जमिनीचा सातबारा नाही — त्यामुळे कर्ज, विमा, MSP खरेदीचा हक्क नाही.
- CACP च्या खर्च-सर्वेक्षणात स्त्रियांचे श्रम कमी मोजले जातात — त्यांचे कष्ट अदृश्य राहतात.
- पतीच्या मृत्यूनंतर विधवा संपूर्ण कर्ज व शेती सांभाळते, पण कागदोपत्री ती "शेतकरी" नसते.

जिच्या श्रमावर शेती उभी आहे, तिचेच नाव कुठल्याच कागदावर नाही. हा अन्याय संपलाच पाहिजे.

१३अ. ॲग्रीस्टॅक व डिजिटल पद्धती — वाटेकरी, बटाईदार आणि शेतकऱ्यांचा बहिष्कार

सरकार आता 'ॲग्रीस्टॅक ' (Agristack) व डिजिटल शेतकरी आयडी (Farmer ID) लागू करत आहे. सरकारच्या म्हणण्यानुसार हे 'डिजिटलायझेशन' आहे, पण प्रत्यक्षात हे शेतकऱ्यांचे विभाजन करणारे, लाखो खऱ्या शेतकऱ्यांना बेकायदेशीरपणे बाहेर ढकलणारे शस्त्र बनत आहे.

डिजिटल वर्णव्यवस्थेचा खेळ:

- **जमिनीच्या कागदावर मर्यादा:** ॲग्रीस्टॅक व शेतकरी आयडी हे सातबारा (Land Records) आणि जमीन मालकीवर आधारित आहेत. शेती करणाऱ्या व्यक्तीला 'शेतकरी' म्हणून मान्यता मिळण्यासाठी त्याच्या नावावर जमीन असणे अनिवार्य केले जाते.

- **लाखो वाटेकरी - बटाईदार वगळले:** देशातील कोट्यवधी शेतकरी हे वाटेकरी, बटाईदार किंवा सामूहिक शेती करणारे आहेत. त्यांच्या नावावर जमीन नसल्याने त्यांना ही डिजिटल ओळख मिळत नाही. थेट शेतात कष्ट करून पीक घेणाऱ्या या लाखो व्यक्तींना ॲग्रीस्टॅकच्या कायदेशीर जाळ्यातून MSP खरेदी, कर्ज, विमा आणि सर्व शासकीय योजनांपासून वंचित ठेवले जात आहे.
- **विशेषतः आदिवासी व दुर्गम भागांवर घाव:** आदिवासी बहुल भागात परंपरागत पद्धतीने सामूहिक किंवा विश्वासावर शेती केली जाते. तेथील शेतकऱ्यांकडे कागदोपत्री हक्क नसल्याने त्यांना सर्वात मोठा फटका बसणार आहे.

हा बहिष्कार थांबवलाच पाहिजे ! जो माणूस जमिनीवर पीक पिकवतो, ज्याच्या घामातून धान्य निर्माण होते — तोच खरा शेतकरी आहे, मग त्याच्या नावावर कागद असो वा नसो. ॲग्रीस्टॅक आणि डिजिटल आयडीच्या नादात खऱ्या उत्पादक शेतकऱ्यांना हक्कांपासून दूर लोटणे, ही डिजिटल वर्णव्यवस्था आहे. **आमची मागणी स्पष्ट आहे — जो शेतात कष्ट करतो, त्याला डिजिटल नोंदीच्या अटीशिवाय सर्व योजनांचा लाभ मिळायला हवा. कोणताही डिजिटल आधार शेतकऱ्याचा मूलभूत हक्क हिरावण्याचे साधन बनू नये.**

१४. आमच्या सहा मागण्या

या मागण्या म्हणजे भीक नव्हे — हा शेतकऱ्याचा हक्क आहे. प्रत्येक मागणी सरकारच्याच आकड्यांवर व संविधानावर आधारित आहे.

मागणी १ : C2+५०% कायदेशीर MSP

स्वामीनाथन सूत्रानुसार संपूर्ण खर्चावर ५०% नफा देणारा MSP कायद्याने बंधनकारक करा. प्रत्येक गावाच्या १५ किमी आत हमीभावाने खरेदीची हमी द्या.

मागणी २ : MSP पेक्षा कमी खरेदीवर कायदेशीर प्रतिबंध

कोणताही व्यापारी, दलाल किंवा प्रक्रिया उद्योग MSP पेक्षा कमी भावाने खरेदी करत असेल, तर तो दंडनीय गुन्हा ठरवा. MSP ही ऐच्छिक सूचना नव्हे, कायदेशीर रित्या बंधनकारक असावी.

मागणी ३ : WPI आधारवर्ष व खर्च-गणना सुधारा

कालबाह्य व निष्कासित केलेल्या २०११-१२ च्या WPI निर्देशांक या ऐवजी अद्ययावत निर्देशांक वापरून नव्याने MSP गणित मांडा. या MSP गणितात कापणीनंतरचा खर्च (वाळवण, पोती, वाहतूक, मंडई शुल्क) याचा समावेश करा. शेतकरी कुटुंबातील श्रमाचा मोबदला रास्तपणे मोजा.

मागणी ४ : राज्यांच्या अधिकारांचा आदर करा

केंद्राने राज्यांना त्यांच्या बोनस धोरणासाठी धमकावू नये. केंद्रीय पूल खरेदी काढून घेण्याची धमकी देऊ नये. कृषी हा राज्य अखत्यारीतील विषय आहे — संविधानाचा हा अधिकार केंद्राने हिरावू नये.

मागणी ५ : शेतकरीविरोधी व्यापार करार रद्द करा

स्वस्त आयातीने भारतीय शेतीचा बळी देणारे भारत-अमेरिका व अन्य करार रद्द करा. WTO मध्ये भारताच्या अन्नसुरक्षा आणि शेतीमाल खरेदी धोरण याचे ठाम रक्षण करा. अमेरिकन साम्राज्यवादाच्या दबावाखाली भारतीय सार्वभौमत्वाचा सौदा करू नका .

मागणी ६ : सर्व शेतकरी कर्जमुक्ती व सन्मानजनक पुनर्वसन

कर्जाच्या ओझ्याखालील शेतकऱ्यांना सरसकट कर्जमुक्ती. आत्महत्याग्रस्त कुटुंबांना — विशेषतः विधवांना — कर्जमाफी, जमीन-हक्क व आधार द्या.

हे हक्क मागण्याची वेळ संपली आहे**.** आता ते मिळवण्याची वेळ आहे**.**

---

१५. आपण काय करायचे?

१. ही पुस्तिका वाचा, समजून घ्या आणि किमान दहा शेतकऱ्यांना द्या व समजावून सांगा.

हे पुस्तक वाचून ठेवण्यासाठी नाही — वापरण्यासाठी आहे. प्रत्येक गावात, प्रत्येक शेतकऱ्यापर्यंत हे गणित पोहोचवा.

२. आपल्या पिकाची लूट मोजा

सरकारी MSP विरुद्ध C2+५०% — आणि गावात फलकावर लिहा. तुमच्या पिकाचे नेमके नुकसान सगळ्यांना दाखवा.

३. गाव-पातळीवर किसान सभा शाखा बांधा

दर महिन्याला बैठक घ्या. शेतकऱ्यांना संघटित करा. एकटा शेतकरी दुबळा; संघटित शेतकरी ताकदवान.

४. दि. २६ जून ते ३० जुलै : MSP आदेश आणि CACP दस्तऐवज जाळा

देशव्यापी आंदोलनात सहभागी व्हा. सरकारी MSP आदेश आणि CACP दस्तऐवज जाळून तुमचा विरोध नोंदवा.

५. स्थानिक मंडईत, तहसील कार्यालयात व लोकप्रतिनिधी कडे निवेदन द्या

सहा मागण्यांचे निवेदन द्या. प्रत्येकाला कळवा की शेतकरी आता गप्प बसणार नाही.

६. १० ऑगस्ट देशव्यापी सत्याग्रह आंदोलनात सक्रिय सहभाग घ्या

१० ऑगस्ट रोजी देशातील प्रत्येक तहसील कचेरी, जिल्हाधिकारी कचेरी, येथे धरणे, मोर्चा, रास्ता रोको, आणि रेल्वे रोको सह दिल्ली चलो — सर्व आंदोलनांत सहभागी व्हा. शेतकऱ्यांचा आवाज दिल्लीपर्यंत पोहोचवा.

---

७. स्त्री शेतकऱ्यांना, तरुणांना व शेतमजुरांना संघटनेत सामील करून घ्या

सर्व घटकांना एकत्र आणा. स्त्रियांचे हक्क, तरुणांची ऊर्जा, शेतमजुरांची संख्या — ही सगळी शक्ती एकत्र करा.

एक शेतकरी एकटा दुबळा; एक कोटी शेतकरी संघटित झाले, तर सरकारलाही झुकावे लागते.

"आम्ही थांबणार नाही — प्रत्येक शेतकऱ्याला त्याचा हक्काचा भाव मिळेपर्यंत. जर शेतकरी तगला तर राष्ट्र तगेल. पण या **CACP** कृषी मूल्य आयोगाच्या अहवालाने, या अमेरिका -भारत व्यापार कराराने आणि संघराज्यावरील हल्ल्याने राष्ट्र आगीत आहे. आपण लढणार — शेतात, रस्त्यावर — आपल्या सन्माननीय उपजीविकेच्या हक्कासाठी."

---

१६. सामील व्हा — किसान सभेत संघटीत व्हा !

अखिल भारतीय किसान सभा १९३६ पासून शेतकऱ्यांच्या हक्कांसाठी लढत आहे **महात्मा ज्योतिबा फुले - डॉ बाबासाहेब आंबेडकर** आणि अखिल भारतीय किसान सभेचे अध्यक्ष पदी कार्यरत राहिलेले कर्जमुक्ती प्रणेते **क्रांतिसिंह नाना पाटील** व कष्टकरी-शेतकरी ऐक्याच्या परंपरेत. हा लढा तुमचा आहे.

राष्ट्रीय व राज्य नेतृत्व :

पद	नाव	पद	नाव
राष्ट्रीय अध्यक्ष	राजन क्षीरसागर	महाराष्ट्र अध्यक्ष	हिरालाल परदेशी
राष्ट्रीय सरचिटणीस	रावुला वेंकैया	महाराष्ट्र सरचिटणीस	अशोक सोनारकर

कसे सामील व्हाल :

- तालुक्यातील व गावातील किसान सभा कार्यकर्त्यांशी संपर्क साधा.
- किसान सभेचे सदस्य व्हा — संघटना तुमच्या आवाजाने मोठी होते.
- ही पुस्तिका मराठी व हिंदीत मोफत उपलब्ध — पुढे पाठवा, छापा, वाटा.

एकजुटीनेच हक्क मिळतो. संघटित व्हा, लढा, आणि जिंका!

तुम्ही काय करु शकता

शेतमालाला हमी भाव मिळवण्यासाठी प्रत्येक शेतकरी हे करू शकतो :

१. प्रत्येक ग्राम सभेत 'शेतीमालाच्या हमी भाव C2+50% शेतकऱ्यांचा हक्क मानणारा कायदा संसदेत मंजूर करा' असा ठराव पारित करा.

२. प्रत्येक गावागावात चुकीच्या एम एस पी च्या आदेशाची होळी करा.

३. प्रत्येक कृषी उत्पन्न बाजार समिती व खरेदी केंद्रावर सत्याग्रह करून हमी भावापेक्षा कमी किमतीत होणारे सौदे बंद पाडा.

४. अशा सर्व ठिकाणी इलेक्ट्रॉनिक काट्यावर वजन, वजन कपात, बारदाना किंमत कपात, या बाबत सर्व संबंधित अधिकारी यांच्या कडे आक्षेप व तक्रारी नोंदवा.

५. वेळेवर पैसे अदा केले जावे यासाठी संघटीत आवाज उठवा.

६. शेतमालाचे पैसे बुडविल्याची प्रकरणे तडीला लावण्यासाठी संघटीत आवाज उठवा.

७. प्रत्येक गावात सहकारी सोसायटी चे आवश्यक क्षमतेचे सुसज्ज गोदाम बांधण्यासाठी आग्रह धरा.

याच बरोबर

तालुका, जिल्हा, राज्य व राष्ट्रीय पातळीवर किसान सभेच्या आंदोलनात सहभागी व्हा !

तसेच संयुक्त किसान मोर्चा या शेतकरी आंदोलनाच्या प्रत्येक आवाहनास प्रतिसाद द्या !

परिशिष्ट १ : महत्त्वाच्या संज्ञा

संज्ञा	**अर्थ**
MSP (किमान आधारभूत किंमत ज्याला हमी भाव असे संबोधले जाते)	किमान आधारभूत किंमत — ज्याखाली सरकारने खरेदी करू नये असा भाव.
A2	बियाणे, खत, मजुरी, डिझेल यांसारखा प्रत्यक्ष रोख खर्च.
A2 + FL	रोख खर्च अधिक कुटुंबाच्या श्रमाचे काल्पनिक मूल्य.
C2	संपूर्ण खर्च — A2+FL सोबत स्वतःच्या जमिनीचे भाडे व भांडवलावरील व्याज.
C2 + ५०%	स्वामीनाथन सूत्रानुसार खरा हमीभाव — खर्चावर ५०% नफा.
CACP	केंद्रीय कृषी मूल्य आयोग — जो दरवर्षी खर्च मोजून MSP ची शिफारस करतो.
स्वामीनाथन सूत्र	डॉ. एम. एस. स्वामीनाथन आयोगाची शिफारस : MSP = C2 + ५०%.
WPI	घाऊक किंमत निर्देशांक — खर्च-गणनेसाठी वापरला जाणारा आधार.

परिशिष्ट २ : हे आकडे कुठून आले?

या पुस्तिकेतील प्रत्येक आकडा सरकारच्याच अधिकृत दस्तऐवजांतून घेतलेला आहे. आम्ही काहीही बनवलेले नाही — आम्ही फक्त सरकारचेच आकडे मांडले आहेत.

आकडा	स्त्रोत
पिकांचा उत्पादन खर्च (C2, A2+FL)	CACP खरीप अहवाल वर्ष २०२६-२७
हमीभाव (MSP)	केंद्र सरकारच्या अधिकृत MSP अधिसूचना व PIB प्रसिद्धिपत्रके
C2+५०% भाव व तूट	CACP च्या खर्च-आकड्यांवरील विश्लेषण
MSP खरेदीचे प्रमाण (१७.३%, ०.२३%)	CACP व कृषी सांख्यिकी अहवाल (२०२३-२४)
आत्महत्येचे आकडे	NCRB — ADSI अहवाल
हमीभाव सूत्र	डॉ. एम. एस. स्वामीनाथन — राष्ट्रीय शेतकरी आयोग अहवाल

हे सरकारचे आकडे आहेत. म्हणूनच सरकार त्यांना उत्तर देऊ शकत नाही.

परिशिष्ट ३ : अभियानाचे नऊ मुद्दे

MSP हक्क अभियान हे एका मुद्द्यापुरते नाही. ते शेतकऱ्याच्या संपूर्ण जगाशी जोडलेले आहे.

आपल्या लढ्याचे नऊ मुख्य मुद्दे :

---

१. सर्व पिकांना **C2+५०%** कायदेशीर हमीभाव.

२. हमीभावापेक्षा कमी खरेदीवर बंदी व सार्वत्रिक खरेदी.

३. शेतकरी व शेतमजुरांची सरसकट कर्जमुक्ती.

४. स्त्री शेतकऱ्यांना जमीन-हक्क व समान अधिकार.

५. पीकविमा व नुकसानभरपाईत पारदर्शक सुधारणा.

६. डिझेल, खत, वीज यांच्या भाववाढीवर नियंत्रण.

७. भारत-अमेरिका शेती-व्यापार सवलती रद्द करणे.

८. आत्महत्याग्रस्त कुटुंबांचे सन्मानजनक पुनर्वसन.

९. बाजार समित्या व सहकारी रचनेचे बळकटीकरण.

नऊ मुद्दे, एक संघटना, एक मागणी — शेतकऱ्याला त्याच्या कष्टाचा पूर्ण मोबदला.

परिशिष्ट ४ : तुमच्या गावाची नोंद

१ कोटी शेतकऱ्यांपर्यंत पोहोचण्याचे लक्ष्य प्रत्येक गावातून पूर्ण होते. तुमच्या गावात ही पुस्तिका किती जणांपर्यंत पोहोचली, याची नोंद इथे ठेवा :

गाव / वाडी	**पोहोचलेले शेतकरी**	**नवीन सदस्य**

ही नोंद तालुका किसान सभा शाखा कडे दर महिन्याला कळवा.

शेतकऱ्याची शपथ

मी माझ्या पिकाची खरी किंमत जाणून घेईन.

मी "विक्रमी वाढ"च्या मथळ्याला नव्हे, तर डिझेलच्या दराला तपासेन.

मी एकटा लढणार नाही — मी संघटित होईन.

मी C2+५०% हा माझा हक्क मागेन — आणि मिळवेन.

मी हे गणित दहा शेतकऱ्यांपर्यंत पोहोचवेन.

— अखिल भारतीय किसान सभा

हमीभाव हा हक्क आहे — भीक नव्हे!

★ CACP चा अहवाल जाळा

★ मंडई रोखा • रास्ता रोको

★ दिल्ली चलो • C2+५०% मागा

★ व्यापार करार रद्द करा • कर्जमुक्ती द्या

★ १० ऑगस्ट २०२६ — देशव्यापी आंदोलन

ही पुस्तिका ही फक्त माहिती नाही — ही शेतकऱ्यांच्या संघर्षाची दिशा आहे.

लक्षात ठेवा : सरकारचे आकडे, शेतकऱ्यांचे हक्क, आणि आपली एकजुट हीच आपली ताकद आहे.

जय जवान ! जय किसान !

अखिल भारतीय किसान सभा

लेखक : राजन क्षीरसागर अध्यक्ष **AIKS** जनआवृत्ती : **MSP** हक्क अभियान

लक्ष्य : १ कोटी शेतकऱ्यांपर्यंत मोफत वितरणासाठी - विकण्यासाठी नाही - प्रत्येक गावात पोहोचवा

संपर्क : ९८६०४८८८६०, पश्चिम विदर्भ- ९४२२८४०५५६, पूर्व विदर्भ - ९४२२९०६२४४

खानदेश - ९४२०५३४१३९, प महाराष्ट्र - ८८३०२२३४८५ मराठवाडा - ८००७५८०५१६ कोंकण - ९९६७४०७९२०

: https://www.facebook.com/KisanSabhaMaharashtraRajya/ वेबसाईट : www.aiks.org.in

प्रकाशक : अखिल भारतीय किसान सभा · जनआवृत्ती · मोफत वितरणासाठी · प्रकाशन : २६ जून २०२६

७६ वा स्मृतिदिन स्वामी सहजानंद सरस्वती संस्थापक अध्यक्ष अखिल भारतीय किसान सभा दि २६ जून २०२६

वरील सर्व मुद्दे आणि शेतकरी आंदोलनाचे पाठबळ वाढविण्यासाठी व देशभर शेतकऱ्यांच्या महात्वाच्या 15 मुद्यांवर प्रचार साहित्य निर्मिती करण्यासाठी खालील क्यू आर कोड वर तुम्ही सढळ हाताने देणगी देवू शकता सदर देणगी **महाराष्ट्र राज्य किसान सभा** संलग्न अखिल भारतीय किसान सभा च्या बँक खात्यावर जमा करता येवू शकेल.

महाराष्ट्र राज्य किसान सभा

UPI ID : bom251001322624@mahb